

CZU: 343.159:343.3/7

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.5795388>**EROAREA ȘI IMPORTANȚA EI LA CALIFICAREA INFRAȚIUNILOR***Stanislav COPEȚCHI**Universitatea de Stat din Moldova*

În prezentul studiu este supusă examinării eroarea de fapt și eroarea de drept. Este efectuat un studiu comparativ în materia erorii. Sunt formulate unele reguli de calificare în funcție de tipul erorii de fapt admise de făptuitor în procesul săvârșirii infracțiunii. Se subliniază că eroarea de fapt trebuie deosebită de infracțiunea săvârșită din imprudență. În special, eroarea nu trebuie confundată cu neglijența criminală. În cazul erorii de fapt, la calificare are relevanță doar eroarea asupra împrejurărilor ce formează semne ale componenței de infracțiune. În contrast, eroarea față de împrejurările care nu sunt atribuite la cercul semnelor componenței de infracțiune nu interesează la calificarea infracțiunilor. Eroarea poate fi identificată, în special, în raport cu: a) semnele ce caracterizează obiectul infracțiunii și b) semnele ce caracterizează latura obiectivă a infracțiunii.

Cuvinte-cheie: eroare de fapt, eroare de drept, vinovăție, obiect juridic, obiect material, victimă a infracțiunii, latură obiectivă, eroare neesențială, studiu comparat.

THE ERROR AND ITS IMPORTANCE FOR THE QUALIFICATION OF OFFENSES

The present study examines the error of fact and the error of law. Also, a comparative study in the matter of error is performed. Some qualification rules are formulated according to the type of factual error admitted by the perpetrator in the process of committing the crime. It is emphasized that the error of fact must be distinguished from the offense committed recklessly. In particular, error should not be confused with criminal negligence. In the case of the factual error, only the error on the circumstances that forms signs of the composition of the offence is relevant to the qualification. In contrast, the error in relation to the circumstances which are not attributed to the circle of signs of the composition of the offence is not relevant in the qualification of offences. The error can be identified, in particular, in relation to: a) the signs that characterise the object of the offence and, b) the signs that characterise the objective side of the offence.

Keywords: error of fact, error of law, guilt, legal object, material object, victim of crime, objective side, non-essential error, comparative study.

Introducere

În procesul de aplicare a normelor juridico-penale întâlnim situații când trebuie dată o apreciere juridico-penală unor fapte prejudiciabile comise în baza unor reprezentări eronate despre realitatea obiectivă. Este cazul infracțiunilor comise sub influența erorii. Regula e că, în acord cu principiul vinovăției, consfințit la art.6 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM [1]), făptuitorul urmează a fi supus răspunderii penale numai pentru fapta prejudiciabilă comisă cu vinovăție. Respectiv, făptuitorului trebuie să i se impute doar acele circumstanțe obiective care au fost cuprinse de conștiința sa.

La săvârșirea acțiunilor infracționale persoana poate greși în privința unor sau altor împrejurări, iar greșeala admisă poate influența semnificativ conținutul vinovăției, deci – și asupra limitelor răspunderii penale. În particular, prezența erorii poate influența decisiv asupra calificării faptei comise (sublinierea ne aparține – *n.a.*), deoarece este cuprinsă de semnele laturii subiective a infracțiunii, determinând caracterul și conținutul proceselor intelectuale și volitive [2, p.235].

Având în vedere că latura subiectivă este unul dintre cele patru elemente ale componenței de infracțiune, iar eroarea este o categorie juridică legată indisolubil de atitudinea psihică a făptuitorului față de împrejurările obiective în care este comisă infracțiunea, e firesc ca reprezentarea eronată a persoanei față de cele săvârșite să comporte relevanță la calificare. În cele mai dese cazuri, în prezența erorii suferă modificări calificarea faptei prejudiciabile comise.

Rezultate și discuții

1. Potrivit doctrinei: „Eroarea poate avea ca sursă fie o completă necunoaștere a unei împrejurări de fapt ori de drept în care a avut loc săvârșirea faptei, fie o cunoaștere greșită, inexactă a unor astfel de date” [3, p.259]. Atunci când persoana are dubii față de anumite împrejurări, eroarea se exclude, deoarece presupunerea de către făptuitor a anumitor circumstanțe înlătură prezența unei reprezentări greșite. Eroarea presupune că făptuitorul

fie nu a cunoscut anumite circumstanțe ale faptei, fie a cunoscut dar eronat aceste circumstanțe, pe când existența dubiilor (presupunerilor) nu se încadrează în niciuna dintre cele două atitudini psihice ale făptuitorului față de realitatea obiectivă. Presupunerea este echivalentă cu îndoiala. Pe bună dreptate se subliniază în doctrină: „În caz de „îndoială” nu este vorba de o reprezentare greșită, fiindcă făptuitorul își dă seama că nu cunoaște o anumită realitate și că trebuie să se abțină de a acționa până nu va avea certitudinea cu privire la aceasta” [4, p.156].

Deci, eroarea constituie necunoașterea sau reprezentarea greșită a făptuitorului față de împrejurările în care a fost comisă fapta infracțională, iar în unele cazuri și față de natura juridică a faptei prejudiciabile săvârșite.

Eroarea trebuie deosebită de infracțiunea săvârșită din imprudență. În special, eroarea nu trebuie confundată cu neglijența criminală.

În doctrină sunt întâlnite diverse categorii ale erorii. În cadrul prezentului demers ne vom concentra asupra erorii de drept și erorii de fapt.

Eroarea de drept vizează norma de drept, constând în reprezentarea greșită a făptuitorului față de natura juridică a faptei comise, ce rezultă din necunoașterea sau cunoașterea eronată a normei de incriminare, precum și a conținutului acesteia.

Eroarea de drept implică trei situații:

a) reprezentarea eronată a făptuitorului față de natura juridică a faptei comise ca fiind una legală, care, însă, în realitate este una incriminată de legea penală. În acest caz, în virtutea principiului potrivit căruia „necunoașterea legii nu scutește de răspunderea penală”, comportamentul persoanei necesită a fi calificat în corespundere cu norma din legea penală.

În legislațiile unor state străine această regulă este consfințită în mod expres. De exemplu, potrivit art.7 din Codul penal al statului Cipru „[n]ecunoașterea legii nu reprezintă un motiv de înlăturare a răspunderii penale pentru o acțiune sau o inacțiune care ar reprezenta în caz contrar o faptă penală, cu excepția cazului în care legea prevede în mod expres că cunoașterea legii de către autor reprezintă un element al faptei penale” [5]. Drept excepție, legea penală devine inaplicabilă pentru situațiile de necunoaștere a legii, atunci când dispoziția unei norme penale cere în mod imperativ și expres cunoașterea textului de lege pentru a aprecia cele comise drept infracțiune.

O poziție diferită sesizăm în cazul legislației Croației: „Nu este vinovat făptuitorul care, la momentul săvârșirii infracțiunii, nu a știut că aceasta reprezintă infracțiune și nici nu era obligat și nici nu putea să știe” (alin.(1) art.32 din Codul penal) [6]. Remarcăm că, de această dată, în situația necunoașterii legii, neangajarea răspunderii penale constituie regula, iar antrenarea răspunderii penale – excepția. În asemenea ipoteză, angajarea răspunderii penale e posibilă doar în condițiile cumulării următoarelor două cerințe: a) făptuitorul să fi fost obligat să cunoască că săvârșește o infracțiune și b) făptuitorul să fi avut posibilitatea obiectivă de a cunoaște că săvârșește o infracțiune. În lipsa uneia dintre cele două condiții săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală înlătură răspunderea penală.

O reglementare oarecum apropiată identificăm în legislația României. Mai exact, potrivit alin.(5) art.30 din Codul penal al României „[n]u este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită ca urmare a necunoașterii sau cunoașterii greșite a caracterului ilicit al acesteia din cauza unei împrejurări care nu putea fi în niciun fel evitată” [7].

O situație asemănătoare cu cea indicată mai sus (*i.e.* neangajarea răspunderii penale pe post de regulă și antrenarea răspunderii penale, în calitate de excepție (în situația săvârșirii unei infracțiuni fără ca făptuitorul să știe că cele săvârșite reprezintă o faptă penală)) regăsim în legislația Sloveniei. Așadar, conform alin.(1) art.31 din Codul penal al Sloveniei „[a]utorul unei infracțiuni nu răspunde penal dacă, din motive justificate, nu cunoștea că fapta comisă contravine legii” [8]. Reiese că, atunci când lipsesc motive justificate, necunoașterea legii penale nu absolvă de răspundere penală. Care sunt aceste motive? La întrebarea formulată legiuitorul sloven oferă răspuns suficient de explicit: „[n]u există motive justificative [...] dacă făptuitorul nu cunoștea reglementările legale cu care ar fi putut să se familiarizeze în aceleași condiții ca și alte persoane din mediul său sau ar fi trebuit să cunoască reglementări speciale în legătură cu activitatea profesională, poziția sau calitatea sa, în general” (alin.(2) art.31 din Codul penal) [8].

Care trebuie să fie tratamentul persoanei în ipoteza în care este angajată răspunderea penală, deși este comisă o infracțiune din cauza necunoașterii legii?

De remarcat că, în ipoteza în care este angajată răspunderea penală pentru cele comise (făptuitorul având obligația și posibilitatea de a cunoaște că cele comise constituie infracțiune) norma de la alin.(2) art.32 din

Codul penal al Croației prevede posibilitatea aplicării unei pedepse mai blânde. Nu același lucru este consfințit în textul legii penale moldave. Legiuitorul moldav nu reglementează tratamentul penal al unei persoane pasibile de pedeapsă în situația săvârșirii unei infracțiuni, necunoscând că cele comise constituie o faptă penală. Totuși, de principiu, nu excludem faptul ca instanța de judecată să ia în calcul acest aspect (*i.e.* faptul săvârșirii unei infracțiuni în lipsa unei înțelegeri că cele comise constituie infracțiune) la aplicarea pedepsei penale; or, conduita socialmente periculoasă a unei persoane, care nu cunoaște că cele comise constituie infracțiune, trebuie tratată mult mai blând decât conduita unei alte persoane, care înțelege că cele săvârșite reprezintă o infracțiune.

O regulă similară este consacrată la alin.(3) art.31 din Codul penal al Sloveniei. *In concreto*, norma citată are următorul conținut: „În cazul în care făptuitorul săvârșește o infracțiune apreciată ca fiind săvârșită din eroare de drept, pe care ar fi putut să o evite, instanța poate reduce pedeapsa” [8]. Sesizăm că reducerea pedepsei este un drept, nu însă o obligație a instanței, fiind deci un mijloc de individualizare a pedepsei cu caracter facultativ;

b) reprezentarea eronată a făptuitorului față de natura juridică a faptei comise ca fiind una ilegală și prejudiciabilă, dar care în realitate este una legală, neincriminată de legea penală. În acest caz, chiar dacă în reprezentarea persoanei cele comise constituie infracțiune, comportamentul acesteia, în virtutea principiului legalității incriminării, nu necesită a fi calificat potrivit legii penale. Susținem opinia lui S.Brînza potrivit căreia „simpla credință a persoanei că prin acțiunea sau inacțiunea sa se aduce atingere unei valori sociale ocrotite de legea penală nu este deloc suficientă în vederea atribuirii acestei fapte la sfera ilicitului penal” [9, p.87].

În plan comparat, regula enunțată este consemnată în mod expres în legislația penală a Italiei. Astfel, conform alin.(1) art.49 din Codul penal al Italiei „[n]u poate fi pedepsit cel care comite o faptă ce nu constituie infracțiune, presupunând greșit că aceasta constituie o infracțiune” [10]. Totuși, după cum e și firesc, în acord cu prevederile alin.(3) art.49 din Codul penal al Italiei „[...] dacă prin faptă se realizează elementele constitutive ale unei alte infracțiuni, se aplică pedeapsa stabilită pentru infracțiunea comisă efectiv” [10]. În legislația Republicii Moldova lipsește o reglementare similară. În pofida acestui fapt, considerăm că regula sus-indicată este fezabilă și în cazul Republicii Moldova;

c) reprezentarea eronată a făptuitorului față de încadrarea juridico-penală a faptei prejudiciabile comise (făptuitorul crede că cele comise trebuie calificate în tiparul unei norme de incriminare, pe când cele comise necesită încadrare în conformitate cu o altă normă incriminatoare). Acest tip al erorii de drept nu înlătură răspunderea penală.

Eroarea de fapt presupune necunoașterea sau reprezentarea greșită de către făptuitor a împrejurărilor în care este comisă fapta infracțională (împrejurări ce apar pe post de semne obiective ale componenței de infracțiune, ce determină caracterul și gradul de pericol social al infracțiunii).

În corespundere cu norma înscrisă la alin.(2) art.30 din Codul penal al Sloveniei „[s]e consideră că o infracțiune este săvârșită din eroare dacă, la momentul săvârșirii unei infracțiuni, făptuitorul nu este conștient de existența unui element legal al împrejurărilor sau crede în mod eronat că sunt prezente împrejurări care, dacă ar fi adevărate, i-ar justifica comportamentul” [8]. De asemenea, dispoziția alin.(1) art.30 din Codul penal al României prevede: „Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală săvârșită de persoana care, în momentul comiterii acesteia, nu cunoștea existența unei stări, situații ori împrejurări de care depinde caracterul penale al faptei” [7].

Din definiția erorii de fapt reiese că făptuitorul, deși avea capacitatea psihică în momentul săvârșirii faptei, își reprezintă greșit realitatea, deoarece nu cunoaște anumite stări, situații sau împrejurări existente în momentul respectiv, ori le cunoaște greșit sau deformat, astfel încât în ambele situații există o diferență între realitatea obiectivă și imaginea pe care și-o face acea persoană despre acea realitate [4, p.153].

În opinia autoarei S.Botnaru, pentru a fi în prezența unei erori de fapt trebuie să fie îndeplinite următoarele condiții:

- a) să fie săvârșită o faptă prevăzută de legea penală;
- b) făptuitorul, în momentul comiterii faptei, să nu fi cunoscut anumite circumstanțe, stări, situații, împrejurări, pe tot parcursul desfășurării acesteia;
- c) stările, situațiile, împrejurările care nu au fost cunoscute să fie în raport cu caracterul penal al faptei [11, p.198].

Eroarea de fapt este prezentă atunci când poartă asupra unor date ale realității faptice, materiale (activitate, persoană, lucru, împrejurare, stare ori situație materială etc.), constând deci în necunoașterea sau cunoașterea greșită a acestor date ale realității [12, p.266].

Eroarea de fapt, având importanță juridico-penală, constituie reprezentarea eronată a persoanei față de împrejurările de fapt semnificative, referitoare la cercul semnelor componente de infracțiune. Acest tip de eroare, cu siguranță, se ia în considerare la calificarea faptelor socialmente periculoase. Or, eroarea de fapt poate constitui o împrejurare care să excludă vinovăția persoanei; să schimbe forma vinovăției; să servească drept bază pentru constatarea etapei de tentativă la infracțiune sau drept temei care să excludă calificarea celor comise potrivit semnelor circumstanțiale agravante [13, p.126].

Eroarea de fapt prezintă un interes incontestabil în dreptul penal, deoarece existența vinovăției în săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală presupune reprezentarea de către făptuitor a întregii calități în care a acționat. Această reprezentare corectă a realității permite făptuitorului să prevadă ori să aibă posibilitatea de a prevedea rezultatul acțiunii sau inacțiunii sale. Deși dispune de toate facultățile psihice care îi permit să înțeleagă și să-și autodirijeze actele sale de conduită, capacitatea psihică a făptuitorului poate deveni inefficientă sub influența erorii, ducând astfel la lipsa vinovăției [4, p.152].

La calificare are relevanță doar eroarea asupra împrejurărilor de fapt ce formează semne ale componente de infracțiune. În contrast, eroarea de fapt față de împrejurările care nu sunt atribuite la cercul semnelor componente de infracțiune nu interesează la calificarea infracțiunilor.

În dependență de conținutul reprezentărilor eronate ale persoanei, deosebim mai multe tipuri ale erorilor de fapt.

În continuare vom examina regulile de calificare aplicabile pentru fiecare dintre tipurile erorilor de fapt.

Eroarea în obiectul infracțiunii – reprezentarea greșită a persoanei față de valorile sociale și relațiile sociale aferente acestora asupra cărora se atentează infracțional. Deoarece obiectul infracțiunii constituie un element al componente de infracțiune, aprecierea eronată a acestuia are importanță la calificare.

Eroarea poate fi identificată, în special, în raport cu: a) semnele ce caracterizează obiectul infracțiunii (obiectul juridic, obiectul material/imaterial, victima infracțiunii) și b) semnele ce caracterizează latura obiectivă a infracțiunii (fapta prejudiciabilă, urmarea prejudiciabilă, legătura de cauzalitate dintre faptă și urmarea prejudiciabilă, metoda săvârșirii infracțiunii, mijlocul/instrumentul săvârșirii infracțiunii etc.).

În contextul erorii asupra obiectului infracțiunii, deosebim eroarea în obiectul juridic generic, în obiectul juridic special, în obiectul material și în victima infracțiunii.

1) Eroarea în obiectul juridic generic – reprezentarea greșită a făptuitorului față de grupul relațiilor sociale lezate ca rezultat al săvârșirii faptei infracționale (de exemplu, în situația în care făptuitorul crede că comite o sustragere a unor droguri, dar în realitate comite o sustragere a unor simple substanțe, se învederează reprezentarea greșită a făptuitorului față de obiectul juridic generic, acesta crezând că atentează asupra sănătății publice și conviețuirii sociale, nu însă asupra relațiilor sociale cu privire la patrimoniu). În astfel de cazuri, calificarea se va face potrivit intenției făptuitorului. În speță, deoarece intenția acestuia a fost îndreptată spre sustragerea unor droguri, calificarea trebuie făcută în corespundere cu norma ce incriminează respectiva faptă, adică art.217⁴ CP RM. În același timp, deoarece intenția infracțională a acestuia nu și-a găsit reflectare deplină în realitatea obiectivă (acesta a voit să sustragă droguri, dar nu simple substanțe), cele comise trebuie calificate ca tentativă la infracțiunea prevăzută la art.217⁴ CP RM.

2) Eroarea în obiectul juridic special – reprezentarea greșită a făptuitorului față de valorile sociale concrete și relațiile sociale aferente acestora asupra cărora se atentează infracțional. De exemplu, făptuitorul consideră că atentează, pe lângă viața persoanei, asupra relațiilor sociale cu privire la îndeplinirea normală a obligațiilor de serviciu, pe când, de fapt, acesta a atentat doar asupra vieții persoanei. Similar regulii de mai sus, calificarea se va face potrivit intenției persoanei, adică ca tentativă la infracțiunea de omor intenționat prevăzut la lit.d) alin.(2) art.145 CP RM, aceasta deși a survenit decesul persoanei. Însă nu a survenit decesul persoanei dorite. Intenția făptuitorului a fost îndreptată spre lipsirea de viață a unei persoane în legătură cu îndeplinirea de către aceasta a obligațiilor de serviciu. În fapt, a fost lipsită de viață o altă persoană. Respectiv, făptuitorul nu a lezat relațiile sociale cu privire la îndeplinirea normală a obligațiilor de serviciu, deși a voit lezarea acestora. Calificarea celor comise drept infracțiune consumată de omor neagravată ar însemna desconsiderarea laturii subiective ca element al componente de infracțiune. După cum arată A.I. Rarog, „în astfel de cazuri, la calificarea infracțiunii este folosită ficțiunea juridică: infracțiunea care, potrivit conținutului de fapt, a fost dusă până la capăt, este apreciată ca tentativă asupra obiectului planificat de făptuitor” [14, p.135].

3) Eroarea în obiectul material – reprezentarea greșită a făptuitorului față de caracteristicile calitative și cantitative ale entităților materiale supuse influențării infracționale prin săvârșirea faptei prevăzute de legea

penală. De exemplu, vrând să sustragă un buletin de identitate, făptuitorul din greșală a sustras un alt document. Acțiunile sale trebuie calificate ca tentativă la infracțiunea prevăzută la alin.(2) art.360 CP RM.

Precizăm că în ipoteza prezenței concomitente a erorii în obiectul material și a erorii neesențiale, calificarea nu va suporta modificări. Doar atunci când eroarea față de caracteristicile obiectului material este esențială, se va schimba și calificarea. În context, cu referire la eroarea în obiectul material al infracțiunilor contra patrimoniului comise prin sustragere, T.G. Cernenko precizează că obiectul material al unor astfel de infracțiuni este redat în linii generale, fără indicarea unor caracteristici concrete, iar pentru calificarea celor comise este necesar a se stabili că a avut loc o sustragere a unor bunuri străine, adică a unor bunuri asupra cărora făptuitorul nu a avut niciun drept legal sau pretins [13, p.129]. Într-adevăr, nu are importanță la calificare care bunuri concrete au fost sustrate, decât dacă acestea au anumite caracteristici speciale, prevăzute în cadrul unor norme de incriminare aparte. Dacă făptuitorul a avut intenția de a sustrage un anume lănișor de aur, dar din greșală a sustras un alt lănișor de aur decât cel vizat, calificarea va rămâne aceeași. Pentru calificarea faptei, spre exemplu, potrivit art.186 CP RM, legiuitorul nu cere prezența unor caracteristici anumite. Atunci când în locul unor droguri făptuitorul sustrage din farmacie simple medicamente, în virtutea unei erori esențiale asupra trăsăturilor obiectului material, calificarea va suporta modificări, și anume: nu se va reține infracțiunea prevăzută la art.217⁴ CP RM în formă consumată, ci tentativa la numita infracțiune.

4) Eroarea în victima infracțiunii – reprezentarea greșită a făptuitorului față de trăsăturile, statutul persoanei, participant la relațiile sociale asupra cărora făptuitorul atentează infracțional.

Victima infracțiunii poate avea o calitate specială, fie în cadrul componenței de bază (de exemplu, bolnavul – art.162 CP RM, pacientul – art.213 CP RM), fie în cadrul componenței cu circumstanțe atenuante (de exemplu, copilul nou-născut – art.147 CP RM), fie în cadrul componenței cu circumstanțe agravante (de exemplu, minorul, femeia gravidă – lit.e) alin.(2) art.145 CP RM, persoana care se află în grija, sub ocrotirea, protecția, la educarea sau tratamentul făptuitorului – lit.a) alin.(3) art.171 CP RM).

Atunci când victima infracțiunii are un statut special, eroarea făptuitorului față de statutul special al victimei are importanță la calificare. În orice caz, calificarea se va face în funcție de orientarea intenției făptuitorului. La fel, la calificare se va lua în calcul și conținutul intenției făptuitorului față de statutul victimei, avându-se în vedere că în cadrul unor componențe de infracțiune legiuitorul cere cunoașterea cu exactitate a statutului victimei, iar în cadrul altor componențe – cunoașterea cu exactitate sau admiterea conștientă a faptului că victima posedă un statut special.

De exemplu, în situația în care, având intenția de a răpi un minor, făptuitorul din eroare răpește un adult, acțiunile sale trebuie calificate ca tentativă la infracțiunea prevăzută la lit.b) alin.(2) art.164 CP RM (răpirea unei persoane săvârșită cu bună știință asupra unui minor). În același timp, dacă făptuitorul consideră, în mod întemeiat, bazându-se pe unele date obiective, că victima a atins vârsta majoratului (în realitate nefiind așa), la calificare nu se va reține lit.b) alin.(2) art.164 CP RM, chiar dacă, de fapt, a fost răpit un minor. Aceasta deoarece statutul special al victimei (cel de persoană care nu a atins vârsta de 18 ani) nu a fost cuprins de intenția infracțională a făptuitorului. Nu poate fi ignorată intenția făptuitorului. O altă soluție de calificare ar duce la nesocotirea principiului vinovăției, stipulat la alin.(1) art.6 CP RM.

În legislația unor state străine regula nominalizată este stipulată în mod expres în textul legii penale. De pildă, conform art.10 din Codul penal al Ciprului „[p]ersoana care, fiind de bună-credință și rezonabilă, dar aflându-se în eroare, face sau omite să facă o acțiune, crezând în existența unei anumite stări de fapt, nu va răspunde penal pentru acțiunea sau omisiunea sa într-o măsură mai mare decât cea în care starea de fapt reală ar fi fost așa cum a crezut că este” [5]. La fel, conform alin.(2) art.14 din Codul penal al Spaniei „[e]roarea privind o faptă calificată ca infracțiune sau privind o circumstanță agravantă va împiedica aplicarea acesteia” [15].

O abordare diferită sesizăm în cazul legislației penale a Italiei. La concret, conform alin.(1) art.60 din Codul penal al Italiei „[î]n caz de eroare asupra persoanei vătămate de o infracțiune nu sunt puse în sarcina făptuitorului circumstanțele agravante care privesc condițiile sau calitatea persoanei vătămate ori relațiile dintre cel lezat și cel vinovat” [10]. În același timp, potrivit alin.(3) al aceluiași articol dispoziția normei de la alin.(1) „nu se aplică dacă este vorba despre împrejurări care privesc vârsta sau alte condiții ori calități fizice sau psihice ale persoanei vătămate”.

În altă privință, ținând cont de regulile de calificare evocate *supra*, suntem reticenți în raport cu soluția de calificare înscrisă la pct.5.4.1 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire

la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP al RM)", nr.11 din 24.12.2012, în conformitate cu care, „în cazul în care făptuitorul a considerat eronat că omoară un minor, calificarea trebuie făcută pentru fapta de omor efectiv săvârșită și nu conform art.27 și art.145 alin.(2) lit.e) CP RM" [16]. În opinia noastră, o asemenea soluție de calificare nesocotește cu desăvârșire principiul vinovăției și latura subiectivă ca element al componentei de infracțiune. Or, intenția făptuitorului este îndreptată spre săvârșirea omorului unui minor, nu însă a unei persoane adulte. Lipsind de viață o persoană adultă, intenția făptuitorului nu este realizată deplin, ci parțial. Tocmai de aceea, cele comise necesită a fi apreciate drept tentativă la săvârșirea omorului unui minor, nu însă drept omor simplu în formă consumată.

În continuare, ne întrebăm: De ce oare, potrivit pct.5.4.3 al aceleiași hotărâri explicative, în ipoteza omorului săvârșit profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, condiționată de vârsta înaintată, boală, handicapul fizic sau psihic ori de alt factor, se va aplica art.27 și alin.(2) lit.e) art.145 CP RM, dacă făptuitorul consideră că, la săvârșirea omorului, profită de starea de neputință a victimei, însă, din cauze independente de voința lui, se dovedește că, la momentul săvârșirii infracțiunii, victima nu se găsea în stare de neputință? De ce în cazul în care făptuitorul consideră eronat că omoară un minor calificarea trebuie făcută conform alin.(1) art.145 CP RM, iar dacă consideră eronat că omoară o persoană ce se află în stare de neputință, calificarea trebuie făcută conform art.27, lit.e) alin.(2) art.145 CP RM?

Surprindem faptul că autorii hotărârii enunțate demonstrează lipsa unei coerențe la generalizarea practicii judiciare. Considerăm că, în ambele cazuri, la calificare trebuie reținut semnul calificativ de la lit.e) alin.(2) art.145 CP RM, cu invocarea art.27 CP RM.

În altă ordine de idei, merită atenție examinarea aspectului vizând problema erorii neesențiale referitoare la victima infracțiunii (*i.e.* erorii ce nu înlătură vinovăția persoanei). Astfel, de exemplu, dacă făptuitorul a dorit răpirea minorului X, dar din greșeală a răpit minorul Y, la calificare se va reține circumstanța agravantă consemnată la lit.b) alin.(2) art.164 CP RM, chiar dacă intenția făptuitorului a fost îndreptată spre răpirea minorului X, nu însă a minorului Y. În acest caz, eroarea făptuitorului este una neesențială, neavând, deci, relevanță la calificare. La calificarea faptelor infracționale, atunci când victima posedă calități speciale, interesează statutul victimei, nu însă identitatea acesteia. Legiuitorul nu stipulează în cadrul normei de la lit.b) alin.(2) art.164 CP RM răpirea minorului X, ci pur și simplu – răpirea minorului. Faptul că acesta e X, Y sau Z nu are relevanță la calificare. Or, făptuitorul a dorit răpirea unui minor, ceea ce și s-a întâmplat.

În conjunctura erorii în obiectul infracțiunii, autorul rus T.G. Cernenko menționează că este posibilă eroarea persoanei față de numărul obiectelor de atentare, care poate să se exprime în faptul că: a) persoana consideră că atentează asupra unui obiect, dar de fapt a atentat asupra mai multor obiecte; b) persoana consideră că atentează asupra a două sau mai multor obiecte, dar de fapt a atentat asupra unui singur obiect al protecției juridico-penale [13, p.127].

Cât privește *prima ipoteză*, suntem de părere că făptuitorul trebuie să răspundă penal pentru lezarea obiectului dorit. Pentru lezarea celorlalte obiecte (care nu au fost cuprinse de intenția făptuitorului) acesta trebuie să răspundă doar în cazul în care a manifestat imprudență față de acestea și legea penală sancționează respectiva faptă comisă din imprudență. De exemplu, dacă făptuitorul a avut intenția de a lipsi de viață o persoană, dar a lipsit de viață două persoane, față de decesul uneia manifestând imprudență, atunci calificarea trebuie făcută în corespundere cu art.145 CP RM (pentru omorul persoanei pe care a voit s-o lipsească de viață) și art.149 CP RM (pentru lipsirea de viață a persoanei care nu a fost cuprinsă de intenția făptuitorului, dar față de care acesta a manifestat imprudență).

Dacă persoana, atentând la un obiect determinat, din împrejurările cauzei nu trebuia și nici nu putea conștientiza faptul atentării asupra altor obiecte (eroare de fapt scuzabilă), aceasta nu poate fi supusă răspunderii penale pentru cauzarea daunelor unor astfel de obiecte [13, p.128].

Referitor la *a doua ipoteză*, atunci când făptuitorul consideră că atentează asupra a două obiecte și, corespunzător, asupra a două victime, în realitate fiind lezat doar un obiect al protecției penale, iar articolul din Partea specială a Codului penal conține semnul calificativ ce cuprinde cele două obiecte, cele comise trebuie calificate ca tentativă la respectivul semn calificativ. De exemplu, vrând să lipsească de viață două persoane prin incendiarea casei, unde, în viziunea făptuitorului, se aflau ambele victime, acestuia nu-i reușește decât lipsirea de viață doar a unei singure persoane, deoarece la acel moment a doua persoană nu se află în casa incendiată, lucru despre care făptuitorul nu cunoștea. Cu referire la speță, soluția de calificare ar trebui să fie următoarea: art.27, lit.g) alin.(2) art.145 CP RM.

Eroarea în natura mijlocului (instrumentului) folosit la săvârșirea infracțiunii. Dacă făptuitorul consideră că instrumentul folosit la comiterea infracțiunii posedă anumite calități speciale (cerute de lege), ceea ce în realitate nu era așa, acțiunile acestuia trebuie calificate în corespundere cu intenția sa, adică ca tentativă la săvârșirea infracțiunii de bază (atunci când mijlocul constituie semn obligatoriu în cadrul componenței de bază) ori ca tentativă la infracțiunea cu circumstanțe agravante (atunci când mijlocul constituie un semn calificativ). De exemplu, în situația în care făptuitorul consideră eronat că la săvârșirea torturii folosește un instrument special destinat, calificarea celor comise se va face în conformitate cu art.27 și lit.d) alin.(4) art.166¹ CP RM.

Eroarea în urmarea prejudiciabilă. Având intenția de a sustrage pe ascuns bunuri în proporții mari (de exemplu, o brățară anumită), făptuitorul din greșeală sustrage bunuri în proporții considerabile (sustrage o altă brățară decât cea vizată, cu o valoare economică cu mult mai mică). În loc să cauzeze victimei un prejudiciu patrimonial efectiv în proporții mari, făptuitorul, în mod eronat, a cauzat un prejudiciu în proporții considerabile. Deoarece intenția acestuia a fost orientată spre cauzarea unui prejudiciu patrimonial în proporții mari, calificarea celor comise trebuie făcută în corespundere cu norma care stabilește răspunderea pentru sustragerea bunurilor în proporții mari (de exemplu: alin.(4) art.186 CP RM). Totodată, fiindcă intenția sa nu și-a găsit reflectarea sută la sută în realitatea obiectivă, trebuie invocată și norma de la art.27 CP RM.

Eroarea în legătura causală. M.Grama și D.Martin susțin: „Eroarea în legătura de cauzalitate constă în înțelegerea greșită de către subiect a raportului dintre fapta sa și consecințele prejudiciabile survenite” [17, p.132].

Dacă urmarea prejudiciabilă cuprinsă de intenția făptuitorului nu a fost cauzată ca rezultat al acțiunilor care, în viziunea făptuitorului, trebuiau să o cauzeze, ci în rezultatul altor acțiuni, cele comise trebuie calificate ca tentativă la infracțiunea cuprinsă de intenția făptuitorului și ca infracțiune din imprudență ce cuprinde urmările prejudiciabile survenite (în ipoteza în care legea incriminează cea din urmă faptă, comisă din imprudență). De exemplu, vrând să lipsească de viață persoana X, făptuitorul, după aplicarea unor lovituri cu cuțitul, crezând eronat că aceasta a decedat, a incendiat casa în care se afla victima (cu scopul de a ascunde urmele), însă, ulterior, s-a stabilit că victima nu a decedat de la loviturile de cuțit aplicate, ci de la asfizierea cu monoxid de carbon. În cele din urmă, calificarea trebuie făcută potrivit art.27 și alin.(1) art.145 CP RM (tentativă la omorul intenționat) și lit.d) alin.(2) art.197 CP RM (distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor care au provocat din imprudență decesul victimei).

Concluzii

Eroarea presupune necunoașterea sau reprezentarea greșită a făptuitorului față de împrejurările în care a fost comisă fapta infracțională, iar în unele cazuri și față de natura juridică a faptei prejudiciabile săvârșite. Eroarea trebuie deosebită de infracțiunea săvârșită din imprudență. În special, eroarea nu trebuie confundată cu neglijența criminală.

Legiuitorul moldav nu reglementează tratamentul penal al unei persoane pasibile de pedeapsă în situația săvârșirii unei infracțiuni, necunoscând că cele comise constituie o faptă penală. Totuși, de principiu, nu excludem faptul ca instanța de judecată să ia în calcul acest aspect (*i.e.* faptul săvârșirii unei infracțiuni în lipsa unei înțelegeri că cele comise constituie infracțiune) la aplicarea pedepsei penale; or, conduita socialmente periculoasă a unei persoane, care nu cunoaște că cele comise constituie infracțiune, trebuie tratată mult mai blând decât conduita unei alte persoane, care înțelege că cele săvârșite reprezintă o infracțiune.

În cazul erorii de fapt, la calificare are relevanță doar eroarea asupra împrejurărilor ce formează semne ale componenței de infracțiune. În contrast, eroarea față de împrejurările care nu sunt atribuite la cercul semnelor componenței de infracțiune nu interesează la calificarea infracțiunilor.

Eroarea poate fi identificată, în special, în raport cu: a) semnele ce caracterizează obiectul infracțiunii (obiectul juridic, obiectul material/imaterial, victima infracțiunii) și b) semnele ce caracterizează latura obiectivă a infracțiunii (fapta prejudiciabilă, urmarea prejudiciabilă, legătura de cauzalitate dintre faptă și urmarea prejudiciabilă, metoda săvârșirii infracțiunii, mijlocul/instrumentul săvârșirii infracțiunii etc.).

Eroarea în obiectul juridic generic presupune reprezentarea greșită a făptuitorului față de grupul relațiilor sociale lezate ca rezultat al săvârșirii faptei infracționale.

Eroarea în obiectul juridic special constituie reprezentarea greșită a făptuitorului față de valorile sociale concrete și relațiile sociale aferente acestora asupra cărora se atentează infracțional.

Eroarea în obiectul material presupune reprezentarea greșită a făptuitorului față de caracteristicile calitative și cantitative ale entităților materiale supuse influențării infracționale prin săvârșirea faptei prevăzute de

legea penală. În ipoteza prezenței concomitente a erorii în obiectul material și a erorii neesențiale, calificarea nu va suporta modificări. Doar atunci când eroarea față de caracteristicile obiectului material este esențială se va schimba și calificarea.

Eroarea în victima infracțiunii constituie reprezentarea greșită a făptuitorului față de trăsăturile, statutul persoanei, participant la relațiile sociale asupra cărora făptuitorul atentează infracțional.

Atunci când făptuitorul consideră că atentează asupra a două obiecte și, corespunzător, asupra a două victime, în realitate fiind lezat doar un obiect al protecției penale, iar articolul din Partea specială a Codului penal conține semnul calificativ ce cuprinde cele două obiecte, cele comise trebuie calificate ca tentativă la respectivul semn calificativ.

În situația în care făptuitorul consideră că atentează asupra unui obiect, dar, de fapt, a atentat asupra mai multor obiecte acesta trebuie să răspundă penal pentru lezarea obiectului dorit. Pentru lezarea celorlalte obiecte (care nu au fost cuprinse de intenția făptuitorului) acesta trebuie să răspundă doar în cazul în care a manifestat imprudență față de acestea și legea penală sancționează respectiva faptă comisă din imprudență.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129, republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.
2. ФОРТУНА, Г. Понятие и виды ошибок в уголовном праве. În: *Revista Științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*, 2014, nr.3(73), p.240-247.
3. GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A. ș.a. *Drept penal. Partea Generală*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. 328 p.
4. MANOLE, N. *Înlăturarea caracterului penal al faptei și cauzele justificative*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2014. 190 p.
5. Codul penal al Republicii Cipriote. Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cipru-RO.html>
6. Codul penal al Republicii Croația. Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Croatia-RO.html>
7. Codul penal al României. Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Romania-RO.html>
8. Codul penal al Republicii Slovenia. Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovenia-RO.html>
9. BRÎNZA, S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 675 p.
10. Codul penal al Republicii Italia. Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Italia-RO.html>
11. BOTNARU, S. Eroarea în dreptul penal comparat. În: *Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”* (08-09 noiembrie 2018). Chișinău: CEP USM, 2018, p.196-200.
12. BULAI, C. *Manual de drept penal. Partea Generală*. București: All, 1997. 650 p.
13. ЧЕРНЕНКО, Т.Г. Фактическая ошибка в объекте и предмете посягательства. В: *Вестник Алтайской академии экономики и права*, 2014, №.8, с.126-130.
14. ПАРОВ, А.И. *Настольная книга судьи по квалификации преступлений*: Практическое пособие. Москва: Проспект, 2006. 220 с.
15. Codul penal al Regatului Spaniei. Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Spania-RO.html>
16. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP al RM)”, nr.11 din 24.12.2012. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=318
17. GRAMA, M. MARTIN, D. Eroarea în legătura de cauzalitate. În: *Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”*, 10-11 noiembrie 2014, p.131-134.

Date despre autor:

Stanislav COPEȚCHI, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: scopetchi@yahoo.com

ORCID: 0000-0003-1822-4953

Prezentat la 01.10.2021